

ZOLTAN ROSTAS

Monografia ca utopie. Interviu cu Henri H. Stahl (1985-1987). București: Editura Paideia, 2000

Așa cum bine menționează în avertisment Zoltan Rostas, lucrarea este un document și un proiect de istorie orală a Scolii Sociologice de la București, inițiate de Dimitrie Gusti. Această orientare a prof. H. H. Stahl își găsește explicația în preocuparea domniei sale către descoperirea unor mecanisme ascunse ale creației.

Interesant de semnalat este faptul că prof. Stahl a acceptat să participe la desfășurarea unui dialog pe durata a doi ani (1985-1987), fără să manifeste nici cea mai mică rețineră în relatările domniei sale, și asta într-un context politic ce putea să-i ofere cele mai neplăcute surprize.

Cele 12 fotografii de la sfârșitul lucrării, înfățișându-l pe H. H. Stahl împreună cu membrii echipelor coordonate de Prof. Gusti într-o serie de cercetători de teren din Rusețu (1926), Runcu (1930) sau la Drăguș (1929), unde apare alături de Xenia Costa-Foru și Mircea Vulcănescu, reprezintă doar o mică mărturie despre munca pe teren.

Indicele de nume este impresionant cuprinzând 603 persoane, dintre care o mare parte sunt din România. Prof. H. H. Stahl face aprecieri asupra celor pe care i-a citit, i-a avut drept coechipieri pe teren, ori colegi la catedră. În prezentarea lucrării nu ne vom opri asupra unor calificative ori aprecieri cu privire la colegi sau colaboratori, ci vom întreprinde o relatare selectivă a poziției exprimate de H. H. Stahl în legătură cu problematica de ansamblu a sociologiei și a societății românești pe o perioadă de aproximativ șapte decenii.

Meritul incontestabil al lui Z. Rostas este acela că a încercat și a reușit să realizeze „interviuuri deliberat nederijate”, fapt care pune și el în evidență sinceritatea degajată a Profesorului, ce nu lua în seamă faptul că este înregistrat. Acest lucru a fost posibil și datorită

experienței vaste a Profesorului; el nefiind valabil – însă – în cazul multora cu sau fără experiență în domeniul interviului. Pe parcursul discuțiilor întâlnim o serie de trimiteri la persoane, instituții, fapte sociale și evenimente din societatea românească în care a trăit sociologul român de renume internațională. Un lucru remarcabil și demn de urmat este acela că, profesorul a fost de acord ca Zoltan Rostas să stea de vorbă în paralel și cu alți foști monografiști care au fost colegi de cercetare pe teren sau la instituțiile în care domnia sa a fost angajat, monografiști care puteau să aibă o altă viziune despre problemele puse în discuție.

O succintă incursiune în pregătirea profesională de jurist și sociolog a Profesorului nu este deloc lipsită de interes, dacă ne raportăm deopotrivă la contextul istoric al vremii și la contextul intelectual extrem de favorabil al propriului mediu familial. H. H. Stahl, ca de altfel mulți alți intelectuali formați în prima parte a secolului al XX-lea, au audiat cursuri dintre cele mai diverse, fiind atras în primul rând nu de un interes imediat, cât de frumusețea discursurilor, încărcătura lor culturală și nu în ultimul rând de farmecul personal al unora dintre profesori.

Vorbind despre sistemul juridic al devălmășiei H. H. Stahl arată că până la urmă și-a dat seama că acesta „nu-i doar un sistem juridic, ci e vorba de un sistem de viață socială” (p. 113). Așa se face că în cele din urmă Stahl a mers la Gusti „... nu de dragul sociologiei, ci de dragul posibilității de a face cercetări la sate” (p. 13), fapt admirabil pentru un cercetător, dacă ne gândim că nici la adânci bătrânețe Profesorul n-a renunțat la cercetarea sociologică a satului românesc. Dar să-l lăsăm pe Profesor să ne mărturisească acest lucru: „M-a interesat, m-a pasionat problema (satului), și în al doilea an (după cercetările din Goicea) am intrat în jocul acesta al cercetărilor, an de an, de teren, care până acuma au rămas în viața mea cele mai frumoase amintiri, cei mai frumoși ani ai vieții mele” (p. 21).

La început echipele studențești coordonate de Gusti nu au lucrat cu chestionarul, care a fost pus la punct la cercetarea de la Fundu Moldovei. Interesant este faptul că în fiecare an chestionarele au fost supuse unor schimbări, au fost îmbunătățite și amplificate, funcție de problematica studiului, dar și de interesele colaboratorilor.

Profesorul Stahl era preocupat nu numai de sociologie, și astfel se face că, după terminarea stagiului militar, pleacă pentru șase luni la Viena, ca funcționar la stat, timp în care a studiat social-democrația și a luat legătura cu o serie de militanți ai orientării.

Revenind la problematica dreptului merită amintită poziția Profesorului față de această disciplină, precum și marea asemănare dintre ce era în trecut și ce era pe vremea realizării interviurilor. Din nefericire putem spune că și astăzi suntem într-o situație asemănătoare. Pornind de la afirmațiile lui Ehrlich, conform cărora nu toate dispozițiile legale se aplică, trebuind „să deosebim ceea ce e viu și ceea ce este scris degeaba”; trăgând astfel concluzia că „...nici codul, nici jurisprudența nu sunt suficiente pentru a înțelege despre ce este vorba. Ca atare, trebuie să găsim mijloacele pentru a studia dreptul ca fenomen social” (p. 35).

„O bibliotecă de sociologie” era o treabă interesantă pe vremea lui Gusti, dar a rămas la fel de interesantă și utilă astăzi, lucru frumos spus: „Gusti mai începuse încă ceva. Trimisese el, ca lucrări de seminar, diverși studenți la toate bibliotecile din București să scoată fișele cărților de sociologie existente, și aveau un seminar, un fișier al cărților din toate bibliotecile, și era foarte interesant ce găsești în bibliotecă” (p. 42).

Pline de învățăminte pentru sociologi și nu numai, este afirmația lui Gusti, conform căreia după Wundt, pentru sociolog laboratorul este viața socială; linie urmată cu asiduitate de H. H. Stahl.

Problema școlilor țărănești și a autorului lor Grundtvig, despre care Gusti a ținut o prelegere, a avut o mare semnificație în perioada respectivă, dar este de mare actualitate și astăzi în România.

Într-una din multele referiri pe care prof. Stahl le face la adresa lui Gusti se spune: „... întotdeauna profesorul, în mintea lui, era crescătorul de colegi. Tocmai aceasta era marea lui calitate ca profesor, că a știut să-i convingă pe studenții lui că sunt colaboratorii lui, și să-i convingă pe fiecare din ei în parte că are o sarcină, o misiune personală, de care răspunde” (p. 53).

H. H. Stahl menționează că a depistat și a ales trei sate: Nerej, Drăguș și Runcu, rămase ca etalon și emblemă pentru studiile de sociologie rurală din România. Din relatările Profesorului constatăm că există o mare deosebire între modul de alegere a unui sat, a unei localități în trecut și felul în care acest lucru se face astăzi.

În trecut după o „inspecție” a localității, trebuia „să se organizeze cazarea oamenilor”. „A trebuit să vorbesc cu primarul satului și să am dezlegări din partea Prefecturii, că altfel nu reușeam să fac această treabă. Că toți oamenii au fost cazați în casele țăranilor fără plată, prin bunăvoință, că așa era pe vremea aceea. Niciodată n-am plătit chirie pentru stat într-o casă de țărani” (p. 69). Țăranii erau foarte buni informatori, de la care puteai să afli o serie de lucruri mai puțin cunoscute. Stahl spune: „Dacă am găsit încă în '42-'43 „dijma la tarla”, care era o foarte dură învoială între țăran și boier, care se interzisesse legal încă din 1910, dar încă mai funcționa în '42” (p. 71). Așadar nu este suficient ca o lege să fie interzisă, ci este absolut necesar să existe și mediul social favorabil pentru aplicarea ei. Întrucât „Exigența vieții sociale nu este numai ce vezi cu ochii”, Stahl ajunge la concluzia că „... o teorie generală a sociologiei trebuie să fie bazată pe cercetarea trecutului și a prezentului”, poziție care îl deosebește de Gusti.

Congresul mondial de sociologie n-a mai avut loc în 1939, din cauza condițiilor știute, situație care l-a determinat pe Stahl să afirme că „Toată mișcarea aceasta (de cercetare sociologică) a fost asasinată. Pur și simplu. N-a murit de moarte bună. Și n-am mai putut lucra până în '65. Între 40 de ani și 65 de ani e vârsta de bază a omului; noi am fost scoși afară din

viața științifică, n-am mai putut lucra. Decât clandestin”. Or chiar profesorul spune că sociologia ori e publică, ori nu este, problemă pe care ar trebui să și-o pună – în primul rând – toți sociologii români care realizează cercetări de teren.

H. H. Stahl este de părere că „... arheologia socială se bazează nu numai pe istoria ... orală, ci și pe structuri teritoriale” (p. 87). În referirea la activitatea de teren întâlnim o idee pe cât de generoasă, pe atât de utilă, în contextul cercetărilor sociologice: „Eu cercetez o anumită problemă. Dar întâmplător, aflu o serie întregă de alte lucruri care nu mă interesează pe mine. Dar îi interesează pe alții. Alea le pun pe fișe și le dau drumul să folosească cui trebuie, dacă-i trebuie” (p. 93).

O problemă de mare însemnătate pe care și-o pune Profesorul este aceea că „și acum cred că nu poate cineva să învețe sociologia dacă nu are practică de teren. Până n-ai făcut tu însuși cercetări, nu ai simțul critic față de valoarea informației” (p. 93). Educația sociologică se poate realiza prin „așa numitele cooperative de inginerie socială”, dar și prin angajarea tinerilor – mai întâi – supunându-i unui „dresaj sociologic”; și toate acestea sunt necesare pentru a le forma „... conștiința că meseria lor e un fragment dintr-un ansamblu mai mare”.

Despre contribuția savantului român în domeniul sociologiei a vorbit și Stoetzel la doctoratul lui Henri Mendras, care „... a început prin a spune că e un examen de sociologie rurală cu totul deosebit, dat fiind că în sală se află profesorul Stahl, unul dintre cei care a făcut sociologie rurală pentru prima dată în lume. Și știa treaba aceasta, că acesta a fost meritul Școlii românești de sociologie” (p. 115). Cu această ocazie sociologul român amintește aici lucruri demne de reținut, și anume meritul școlii românești de sociologie precum și faptul că în cadrul acestei școli domnia sa a reușit să se afirme ca specialist.

Textele stenografiate și strânse de profesorul Stahl despre viața sătească pot să ne dea o imagine de ansamblu despre aceasta „... mult mai complicată decât cea redusă simplist la un șablon” (p. 121).

Recensământul din 1930 a constituit o lucrare importantă care a avut un rezultat benefic și pe plan internațional. Astfel, institutul de demografie a lui Manuilă era de reputație universală, așa că „... Rockefeller, când vroia să trimită pe cineva să învețe carte, îl trimitea la noi” (p. 144).

Revista „Sociologie Românească” așa cum afirma Prof. Stahl „Era făcută ca să permită tinerilor să publice și ei ceva și să formeze un curent de gândire în jurul acestor probleme ale satului românesc. Lumea zice „Școala românească de Sociologie”. Noi – spunea Stahl – spunem „școala de sociologie românească”. În sensul de sociologie aplicată pe problemele românești. (p. 203). Acesta este un punct de vedere interesant conform căruia cercetările sociologice trebuie aplicate la problemele românești; lucru pe care l-a făcut revista „Sociologie Românească” până în 1943, când i-a fost sistată apariția.

Instituțiile responsabile ale statului au o mare responsabilitate atunci când analizează anumite fenomene sociale – întrucât așa cum afirmă Stahl – „curente mistice ar trebui să fie socotite întotdeauna ca simptome ale unei crize sociale” (p. 227).

H. H. Stahl afirmă că „... primul care a rostit la noi în țară termenul de sociologie e Ion Brătianu” (p. 231).

Nu orișicine poate să facă sociologie după opinia lui Stahl arătând că „E așa de greu ca oamenii să fie creatori în domeniul științelor sociale” (p.249); menționând că un mare teoretician român era omul „... care avea păreri despre alte păreri. Dar nu părere proprie” (p. 260).

Una din cercetătoarele apropiate ale lui Stahl în activitatea didactică a făcut o serie de rezumate și observații legate de cursurile ținute, în urma cărora i-a prezentat profesorului o serie de observații pertinente legate de comportarea domniei sale în sală; metodă care ar trebui aplicată și în prezent.

Și astăzi este plină de semnificații afirmația Profesorului conform căreia „Viața economică a unei familii țărănești se concretizează în gospodăria ei” (p. 289).

Prin: a) curajul realizării sale într-o perioadă dificilă sub aspect politic, precum și al siguranței personale; b) verticalitatea autorului și a Profesorului pe întreg parcursul discuțiilor de doi ani; c) impresionantul volum de informații cuprinse în lucrare; d) înfățișarea lumii spirituale, culturale și politice din secolul XX în care a trăit Profesorul; e) versiunea proprie asupra problematicii teoretice a cercetărilor de teren, precum și a unui număr impresionant de persoane care au lucrat și mai lucrează – o parte – în domeniul sociologiei (temă asupra căreia n-am insistat, dar care poate constitui un subiect separat de analiză); cartea de interviuri cu Henri H. Stahl realizată de Zoltan Rostas constituie o lucrare de referință în domeniu.

Trăilă Cernescu

DEBORAH LUPTON

Risk. London and New York, Routledge, 1999

Deborah Lupton argumentează că „riscul” este un concept construit social, de-a lungul timpului. În introducere ea face o trecere în revistă a schimbărilor pe care înțelesul de risc (și pericol) le-au suferit în diverse perioade istorice. Astfel, în evul mediu, conceptul de risc era asociat îndeosebi cu forțele invincibile ale naturii, excluzând ideea responsabilității umane în fața acestora. În epoca modernă, datorită evoluției științei și tehnicii, evenimente de acest fel au devenit predictibile. Azi riscul nu mai este localizat doar în natură, ci și în relațiile dintre oameni, în societate, în general.

Autoarea identifică șase categorii majore de risc, din punctul de vedere al specificului indivizilor și instituțiilor din vest: risc existent în mediul fizic, risc existent în stilul de viață, risc medical, risc interpersonal, risc economic, risc criminal.

În viziunea prof. D. Lupton, adeptă a paradigmei „*weak constructionism*”, riscul reprezintă „un hazard obiectiv care poate fi

mediat și cunoscut prin intermediul proceselor sociale și culturale”.

Pentru cercetătorii și cadrele didactice interesate în problematica riscului, cartea oferă într-un limbaj accesibil, o prezentare a unora dintre cele mai importante dezbateri sociologice pe această temă.

DAVID HELD, ANTHONY MCGREW, DEVID GOLDBLATT ȘI JONATHAN PERRATON, *Global Transformations. Politics, Economics and Cultural*, Cambridge, Polity Press, 1999 (p. 500)

Bazată pe zece ani de cercetări ale celor patru autori, cartea oferă o tratare comprehensivă a subiectului în diferite perioade istorice. Capitolele sale sunt, în mare, organizate conform cu modelul IEMP al lui Michael Mann, care distinge între puterea și resursele ideologice, economice, militare și politice. Toate capitolele oferă informații abundente, bine documentate din curentele globalizării, în general, și din șase state cu societăți capitaliste avansate (USA, UK, Suedia, Franța, Germania și Japonia), în particular.

Autorii stabilesc patru mari perioade ale globalizării:

- Globalizarea premodernă („*premodern globalization*”) localizată în perioada Imperiului Roman și a Bisericii Catolice.

- Globalizarea modernă timpurie („*early modern globalization*”) între anii 1500 – 1850.

- Globalizarea modernă („*modern globalization*”) între anii 1850 – 1945, reprezentată de apariția vasului cu aburi, a rețelelor de cale ferată și colonizarea întregului glob.

- Globalizarea contemporană („*contemporary globalization*”), începând de la sfârșitul celui de-al doilea război.

Studierea conținutului acestei cărți este facilitată și de caracterul său evident didactic: în cadrul fiecărui capitol informația este organizată sub forma de scheme, rezumate și casete de sinteză.